

1900
centraal museum utrecht

Crêpe en Kralen

Crêpe en Kralen

La Mode est un Art
(Les Créations Parisiennes, 1927)

Kledingstukken uit de jaren 1920
uit de verzameling van
Hans van Emmerik te Utrecht
Centraal Museum Utrecht
13 december 1980 - 16 maart 1981

Het verzamelen van historische kostuums is vergeleken met het verzamelen van andere historische-/kunstvoorwerpen een betrekkelijk recent verschijnsel. Omstreeks 1920 ontstonden de eerste kostuumopstellingen in Nederlandse musea. Vanaf die periode werden de collecties ook bewuster uitgebreid. In de jaren 1930 en 1950 gingen enkele particulieren grote kostuumverzamelingen aanleggen.

Een opvallende nieuwe belangstelling voor mode uit verleden en heden is in de laatste tien tot vijftien jaar gegroeid. Er is een nieuwe vrij grote groep verzamelaars gekomen, bestaande uit mensen die op kleine schaal niet-eigentijdse kledingstukken aanschaffen.

Als men geboeid wordt door mode uit het heden kan ook de mode uit het verleden zeer tot de fantasie spreken. In de jaren 1970 wordt een nieuw facet aan de mode toegevoegd, namelijk de mogelijkheid om kledingstukken uit het min of meer nabije verleden opnieuw te dragen.

Dit verschijnsel leidde voor vele vrouwen vooral, tot de voor hen zelf ook nog wel eens verrassende aanwezigheid in hun kasten van verschillende kledingstukken uit voorbije modes.

Bij de enkele verzamelaars op grote schaal, die ons land nu rijk is, staat pure bewondering voor het mooie, dat er van vroeger bewaard is gebleven, voorop. Het verleden zorgt zeker ook op kostuumgebied steeds voor nieuwe verrassingen. Terwijl prenten en schilderijen een schat aan informatie bieden, zijn de kostuums die bewaard zijn gebleven vrijwel altijd weer anders dan wat we kennen van papier of doek. Het avontuur is daardoor voor de kostuumverzamelaar des te spannender.

Japon van zeegroene crêpe en groen machinaal kant met gouddraad, ± 1921. Model "Flirt"

Voor Hans van Emmerik, een geboren en getogen Utrechter, is het verzamelen van kostuums een ware passie. Hij komt uit een familie, waarin in de laatste generaties de belangstelling verdeeld werd tussen muziek en mode.

De grootmoeder van moeders zijde had in Tolsteeg (Utrecht) een kinderkleding-atelier, dat vooral in de jaren 1920 een bloeiend bestaan leidde. Helaas is er van de toch vrij grote produktie geen enkel stuk bewaard gebleven. Dozen met kantstrookjes, entre-deux en band herinneren mevrouw Piehler nog aan haar drukke boeiende verleden. De foto-albums van deze dame, die zeker niet alleen in kinderkleding geïnteresseerd was, vormden voor haar kleinzoon de eerste kennismaking met de kleding uit de jaren 1920. De bewondering voor de kleding op de foto's bracht Hans er toe te gaan zoeken naar originele exemplaren. In 1974 werd de nog kleine verzameling verrijkt met een gewaad dat hij zó de moeite waard vond dat hij besloot het op het Centraal Museum te laten zien: de japon van ivoorkleurige getamboureeerde tulle, die nu al weer twee jaar als

Japon van rose voile met witte kraaltjes, ± 1921/24

Japon van oranje crêpe met oranje kraaltjes, ± 1923/24

Japon van zwarte crêpe met Egyptische motieven geborduurd in ongekleurde kraaltjes, ± 1924

Japon van crêpe met zeegroene pailletten en zilverkleurige kralen, ± 1926

Avondcape van zwart fluweel met metalen kraaltjes, ± 1924

bruikleen deel uitmaakt van de kostuumopstelling in het museum. Langzamerhand is zijn voorkeur voor de jaren 1920 steeds duidelijker geworden. Die periode is nu dan ook zo goed vertegenwoordigd, dat er een sprekend beeld mee opgeroepen kan worden.

Weinig decades lenen zich er zo goed voor om uit het geheel van de tijd gelicht te worden als juist de jaren 1920. Verschillende tentoonstellingen zijn in onze tijd aan deze decade gewijd. "The roaring twenties", "les années folles" hebben nog steeds een grote aantrekkingskracht. 't Is alsof een deel van

de vernieuwingen uit die jaren in de tijd zelf niet helemaal is verwerkt en is blijven liggen tot de eveneens bruisende jaren 1960 en zelfs nog tot de jaren 1970. De eerste geometrische minijurken en de pure strakke sieraden van 1965/1970 zijn mede dankzij impulsen uit de jaren 1920 tot stand gekomen. Mondriaan inspireert Yves St.-Laurent (1965) en Thierry Mugler (1979), Sonia Delaunay inspireert Jacqueline Jacobson (1976, voor het merk Dorothée Bis).

Van de geraffineerd eenvoudige middagjaponnen, tailleurs en mantels uit de jaren 1920 is helaas weinig bewaard gebleven. Avondkleding is altijd wel het beste vertegenwoordigd. De feestkleding droeg men toch iets minder terwijl er kennelijk wel altijd dwingende modieuze eisen aan werden gesteld. Van de herenkleding van ± 1760 tot 1810/1820 is in de meeste kostuumverzamelingen wel iets voorhanden. Wat betreft de periodes daarvoor en daarna heerst er grote schaarste.

Stukken uit het begin van de decade zijn in de minderheid, in de verzameling van Hans van Emmerik zowel als elders. Zo kort na de eerste wereldoorlog was zuinigheid overwegend noodzakelijk. De mode-industrie had bovendien tijd nodig om zich te herstellen. De vrij lange japonnen van omstreeks 1920 hadden ook weinig kans om aan het nageslacht te worden overgedragen. Veel rokken zullen namelijk in de opvolgbare "korte" jaren eenvoudig aangepast zijn aan de nieuwe lengtes. Hoe korter de rokken werden hoe meer japonnen er belandden in hedendaagse verzamelingen. Het aantal van de japonnen uit de jaren, 1924, 1925 en 1926, dat zich in het bezit van Hans bevindt, vertoont ook een opvallende stijging. Met het zakken

van de zomen zien we in de verzamelingen het aantal japonnen teruglopen.

Japon van crêpe in twee tinten licht zalmrose, met applicatie, en borduurwerk in witte kraaltjes en gouddraad, ± 1927

De sprookjesachtige schittering van de decoratieve avondjaponnen heeft de meeste aantrekkingskracht op hun eigenaar. Het contrast tussen het eenvoudige snit en de overdadige versiering geeft ook een heel speciale spanning aan deze kledingstukken. De motieven op de japonnen bestaan meestal uit kraaltjes, strass en pailletten, soms uit borduurwerk of applicaties. Franje wordt veel toegepast. Dit alles is overwegend aangebracht op uiterst dunne stoffen, zoals zijden crêpe, — voile of tulle. Een enkele japon is van satijn of fluweel. De combinatie van dunne stoffen met zware versieringen maakt de japonnen zeer kwetsbaar. De staat waarin de japonnen nu verkeren laat dan ook vaak wel wat te wensen over.

De scheppers van sommige modellen hebben het bijna onmogelijke willen maken. De japonschouders konden het gewicht aan kralen etc. soms nauwelijks dragen. De draagsters van dit soort toiletten hadden na een langdurend feest soms pijnlijke sporen op hun schouders. Hoewel het gewicht van

Japon van terra-rose crêpe, geborduurd met gouddraad, goudkleurige pailletten en kraaltjes, bijpassend jasje, ± 1926

Japon van zwarte tulle met groene
pluche bolletjes, ± 1928

Japon van zachtgroen satijn,
± 1930

de zware jurken dus onaangenaam voelbaar kon zijn voor de draagster is het zelden zichtbaar aanwezig. Zelfs de zware jurken zien er meestal broos, vluchtig uit. Alles is gericht op kleur en beweeglijkheid. De dunne stoffen zorgen er voor dat de japonnen bij het dansen soepel met het lichaam mee bewegen. Lange franjes en kralenslierten fladderen mee op het ritme van de charleston dat a.h.w. ook terug te vinden is in sommige golfmotieven op de jurken.

Aan de modellen van de japonnen uit de tweede helft van de decade ligt vaak een geraffineerde asymmetrie ten grondslag.

Het is vrijwel onmogelijk om er in deze hevig gekleurde avondkleding zonder make-up goed uit te zien. Bij het bekijken van een dergelijke verzameling wordt dat heel duidelijk. Tot zelfs goudkleurige zonnestralen schieten over één van de gewaden. Met goudkleurige oogschaduw kan dan bv. een mooi tegenwicht worden gecreëerd.

Veranderingen en vernieuwingen in de mode in de jaren 1920

Steunend op het voorbereidende werk van 19de eeuwse bewegingen voor kostuumhervorming komt couturier Paul Poiret in 1906, als eerste figuur uit het hartje van de modewereld zelf, tot revolutionaire vernieuwingen op het gebied van de vrouwenkleding. Poiret ontwerpt modellen met een uiterst eenvoudig snit, die hun souplesse ook ontlenen aan het achterwege blijven van het corset.

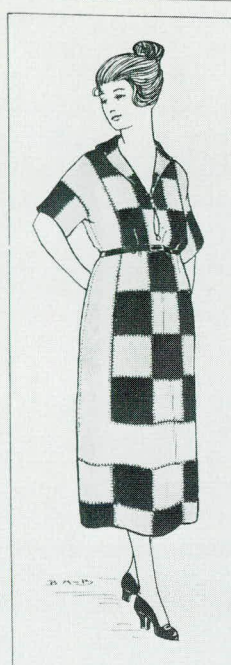
De eerste wereldoorlog draagt o.a. op het gebied van de mode bij tot de versnelling van allerlei processen die al eerder in beweging waren gekomen. Omstreeks 1916 zijn heel even de rokken korter dan ze in de hele geschiedenis van de mode tot dat moment zijn geweest. Op de korte rok lengte zal men later, in de jaren 1920, duidelijker terugkomen. De geometrie die in de mode pas aarzelend na de oorlog opkomt heeft zijn oorsprong in de kunst van de jaren 1905-1910. De Sheherazade-sfeer, die veel japonnen uit de jaren 1920 nog uitademen, heeft de Parijzenaars al betoverd sinds in 1910 Les Ballets Russes het gelijknamige ballet voor het eerst uitvoerden. De invloed van het nieuwe fascinerende centrum New York is vlak vóór de oorlog al voelbaar in Londen en zal zich daarna verder verspreiden. De jazzmuziek en de films uit Amerike maken grote indruk in Europa.

In de jaren 1920 zelf leveren eerst China en vooral Egypte bronnen van inspiratie. Iets later komen Rusland en Bulgarije daar nog bij voor borduurwerk. Sommige sieradenontwerpers ontleen hun motieven aan de kunst van de Afrikaanse negers.

Sportkleding wordt steeds functioneler en krijgt toch ook een chic accent. Veel "sportkleding" dient trouwens nog voor niet veel meer dan om er in naar sport te kijken! De invloed van de verschillende soorten sportkleding is niet weg te denken uit het modebeeld van de jaren 1920.

Nr. 40.

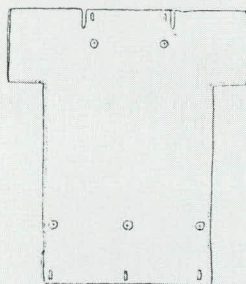
Nr. 41.

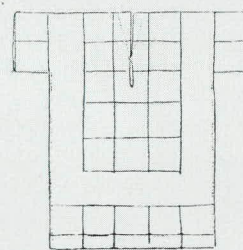
Nr. 42.

HEMDJURKEN EN DAARBIJ BEHOORENDE KNIPWIJZEN.

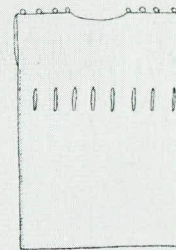
(Zie ook blz. 198).

Nr. 40. A.

Nr. 41. A.

Nr. 42. A.

Hemdjurken uit De Vrouw en haar Huis, oktober 1920

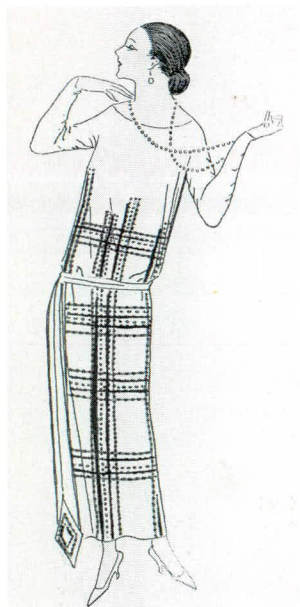
Advertentie uit 1921

Ondanks een fascinerende rijkdom aan contrasten vertonen de hoofdlijnen van de kleding uit deze decade overwegend een homogeen beeld. Alle verschillende elementen van vaak al eerder ingezette vernieuwingen worden verwerkt tot een bijna schokkend nieuwe, voor 't eerst op de jeugd gerichte, mode.

Gestreepte zomerjaponnen uit Weldon's Ladies' Journal, augustus 1920

"Nuit de Chine", japon van zwarte crêpe met borduurwerk in rood en gouddraad - door Doucet. Art, Goût et Beauté, oktober 1923

"Scotch", japon van witte crêpe met borduurwerk in o.a. rode en zwarte kraaltjes - door Philippe et Gaston. Art, Goût et Beauté, februari 1924

De oudere generatie accepteert vrijwel niets van dit alles, blijft zich tot $\pm$ 1930 vaak nog kleden in de stijl van vóór de oorlog. Een nieuw publiek dient zich echter aan. De jonge generatie eist alle aandacht. Vooral in de levensomstandigheden van de jonge vrouw is vrij snel veel veranderd. Dochters proberen aan de overheersing door hun moeders te ontsnappen. "Bakvischjes" trekken er met elkaar op uit, zonder begeleiding van ouderen. Jongere vrouwen worden zelfstandiger, ze gaan voor zichzelf zorgen, ook in de "betere" kringen.

In Nederland krijgen vrouwen in 1919 kiesrecht (in het huwelijk zijn ze nog tot 1957 onmondig). Ondanks het feit dat Aletta Jacobs in 1871 al als eerste vrouw is toegelaten aan een Nederlandse universiteit worden nog in de jaren 1920 pogingen ondernomen om de klok terug te draaien: "De algemene neiging om onze meisjes te laten studeren is de laatste jaren wat geluwd. Ouders (!) kiezen voor hun dochter weer iets wat meer in de vrou-

welijke lijn ligt" ("De Vrouw en haar Huis", jaargang 1924).

Het groeiende aantal vrouwen, dat zelf verdient en zich onafhankelijker beweegt in de maatschappij, vormt een gretige nieuwe klantengroep voor de mode-industrie. Jonge vrouwen kunnen zich gemakkelijker zelf op de hoogte stellen van nieuwe ontwikkelingen in de mode. Ze kunnen daardoor beter zelf hun keus bepalen. De modeindustrie haakt in op dit verschijnsel door het aanbod vooral op de jonge vrouw te richten. De japonnen "Garçonne" en "Gamine" van couturier Premet zijn de twee meest herhaalde modellen in de zomer van 1923.

"Iedere week kan men een nieuw panorama van opgestelde kostuums achter het winkelvenster waarnemen" (1927). In de advertenties van De Bijenkorf wordt het publiek uitgenodigd om naar de etalages te komen kijken. Winkels gaan dus ook meer aandacht schenken aan hun etalages, die daardoor een bron van modenieuws gaan vormen.

"Pivoines", avondjaponnen door Worth. Prent uit La Gazette du Bon Ton, 1924

Als een winkel het zich kan veroorloven worden er zeer fraaie levensechte etalagepoppen aangeschaft, met wassen gezichten en kapsels van echt haar, alles geheel volgens de laatste mode.

Ondanks dat de confectie, die dan nog in de kinderschoenen staat vergeleken met 1980, veel terrein wint, beleeft de couture een bloeitijd. De nieuwe mogelijkheden werken kennelijk inspirerend op couturiers en couturières. Op de Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes in Parijs in 1925 zijn 72 mode-ontwerpers vertegenwoordigd.

Chanel wordt wel genoemd als degene die het beste de wensen van de decade 1920 heeft kunnen vertalen op modegebied. Uit Poiréts handen komen nog steeds fraaie ontwerpen, exotische zowel als sobere modellen. Vionnet is wat coupe betreft een meesteres. Schiaparelli verschijnt pas aan het einde van de decade.

Via min of meer luxe modetijdschriften kan het publiek kennis nemen van de creaties van de couturiers. Couturiers verkopen ook bepaalde modellen voor reproductie. Mede daardoor bepalen ze geheel het modebeeld.

De produkten van de confectie-industrie bereiken nog steeds geen groot publiek. Alles wat niet tot de aanbiedingen of koopjes behoort is nog vrij exclusief. Er wordt veel zelf genaaid; een groot deel van de modellen uit deze tijd leent zich daar ook goed voor. In de meeste gezinnen komt de mode uit tijdschriften met knippatronen, zoals "Het Nieuwe Modeblad", "Het Rijk der Vrouw", "De Gracieuse" of Weldon's Damesblad".

Verschillende, vooral soepele nieuwe stoffen doen hun intrede of krijgen een groter verspreidingsgebied: crêpes, jersey en rayon. Breiwerk gaat meetellen in de damesmode; er worden zelfs deux-pièces van vervaardigd.

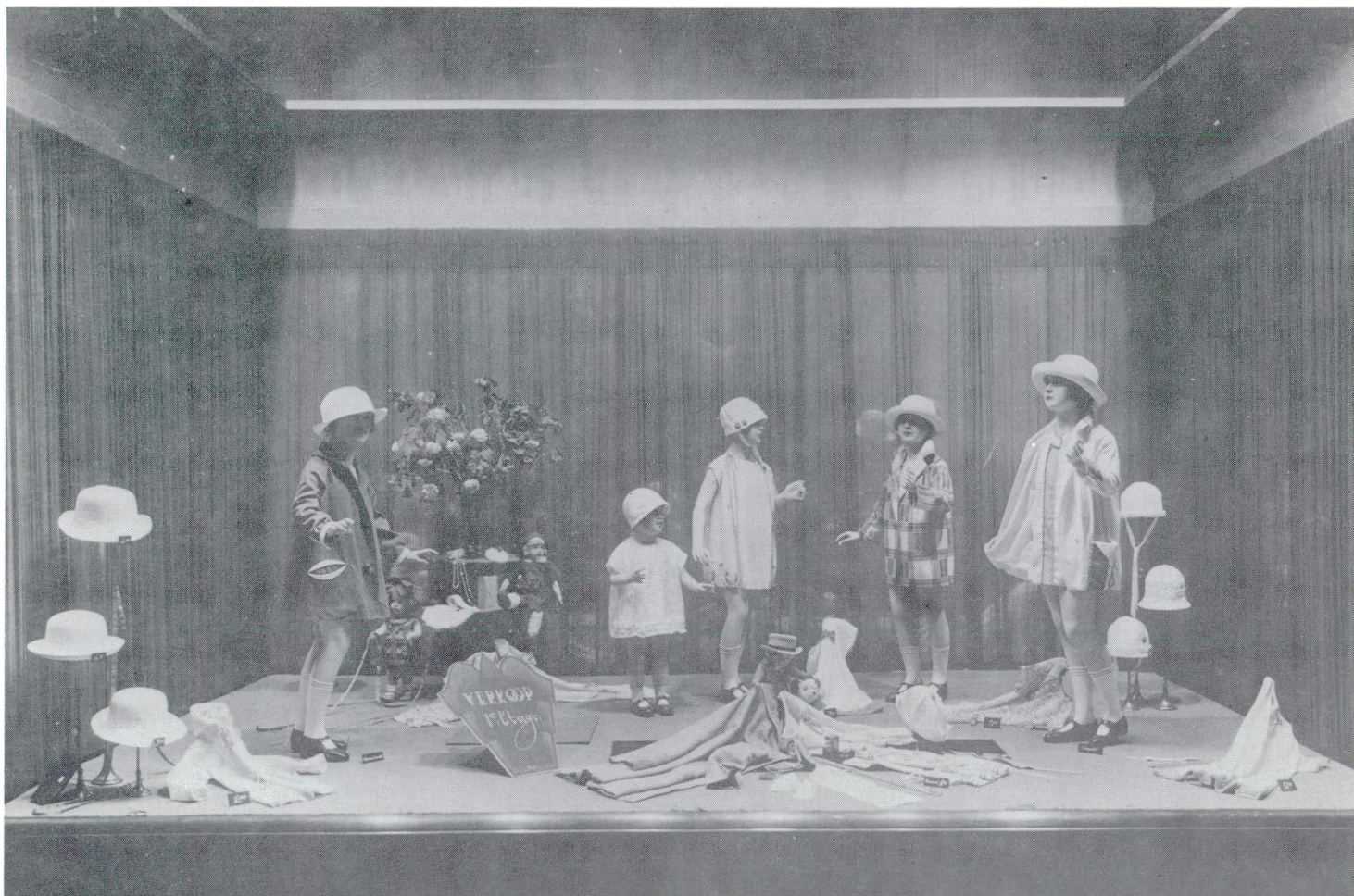
"Belle Impéria", avondmantel van blauw fluweel van Bianchini. Prent uit La Gazette du Bon Ton, 1921, naar een tekening van Georges Lepape

"Automnale", mantelpak door Madeleine Vionnet. Prent uit La Gazette du Bon Ton, 1923, naar een tekening van Thayaht

Het stoffenontwerpen staat vaak op een hoog peil. Kunstenaars van naam hebben hun talenten in dienst gesteld van de textiel-industrie. Aangemoedigd door Poiré begint de schilder Dufy in 1911 kledingstoffen te ontwerpen. Hij houdt daar pas mee op in 1927/28. Sonia Delaunay toont tijdens de eerder genoemde Exposition in haar Boutique Simultanée door haar zelf ontworpen stoffen, kledingstukken, tassen en andere accessoires, alles in op elkaar afgestemde geometrische patronen. Men is er zich zeer van bewust dat een deel van het succes van de mode-ontwerpers is te danken aan het materiaal dat de stofontwerpers leveren. Ook is er veel waardering voor de technische vervolmaking in de weefindustrie.

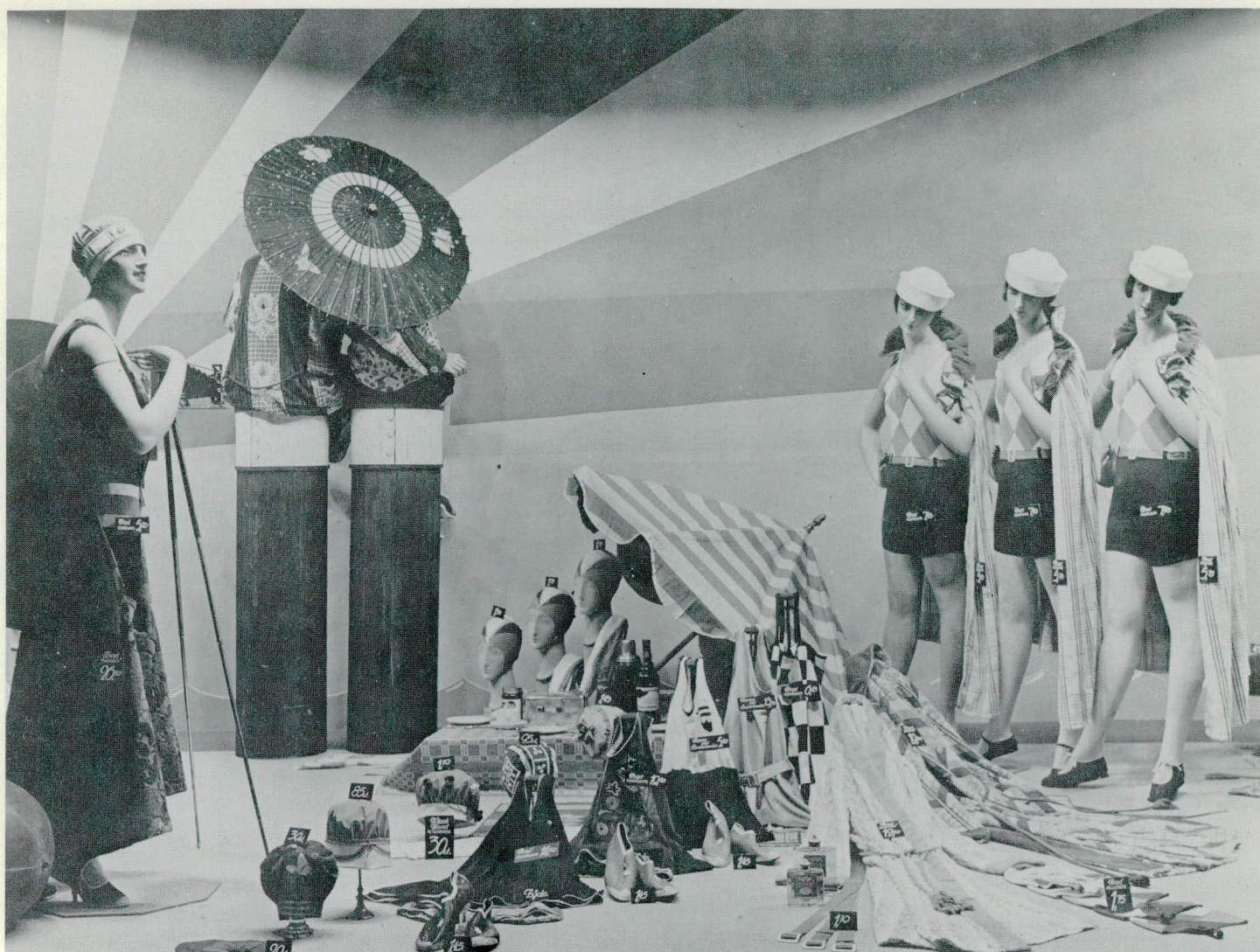
Zomerkleding uit De Vrouw en haar Huis, mei 1924

Drie etalages van De Bijenkorf,
Den Haag: Kinderkleding - 1926,
ondergoed - 1926, badmode -
1928

Door sierkunstenaars ontworpen gepatroonneerde stoffen zijn wél zo kostbaar dat velen zich die niet kunnen veroorloven. Het tijdschrift "De Vrouw en haar Huis" raadt haar lezeressen aan zelf de stoffen te versieren met borduurwerk en geeft er voorbeelden voor (1920).

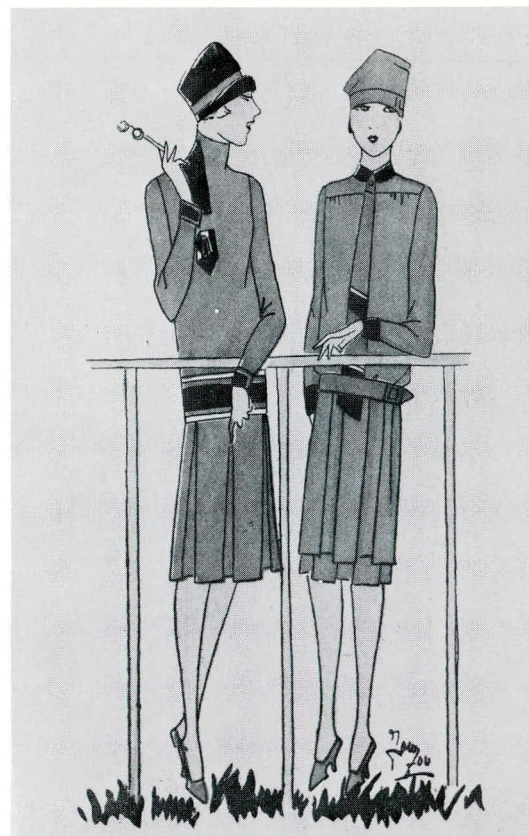
De damesgarderobe wordt met allerlei nieuwe stukken uitgebreid. Gebreide vesten zien er opeens uit alsof ze al een jarenlange traditie achter zich hebben. Plooirokken en pullovers worden uit de kindermode overgenomen. Het hele gezin kan in pyjama van de nachtrust genieten. Op feestjes verschijnen hier en daar dames in geklede pyjama's. Shorts doen hun intrede. Vrouwen nemen steeds meer in pantalons deel aan de wintersport. Paardrijbroeken verdringen de gracieuse maar ongemakkelijke lange rokken. De Bijenkorf adverteert in 1922 met een sportrok (een soort broekrok), die de draagster goede diensten kan bewijzen bij het fietsen.

Sport- en reiskleding, waaraan eerder weinig aandacht was geschonken, gaat er nu mede dankzij bemoeienissen van couturiers zeer appetijtelijk uitzien. Patou, Lanvin en Vionnet openen sportzaken in 1925. Er wordt ook meer rekening gehouden met de praktische eisen, die aan dergelijke kleding gesteld mogen worden. Bij een goed gesor-

Japon van "tyrian silk" met applicatie, ontworpen en uitgevoerd bij Metz & Co, 1926

Reismantel en automantel, door Jenny. Prent uit Très Parisien, 1926

"Aux Courses", twee jersey sport japonnen. Prent uit Très Parisien, 1926

Pyama en combinaison. Prent uit Très Parisien, 1923

"Une Infante", japon van zwarte en goudkleurige tafzijde, door Jeanne Lavin. Prent uit Très Parisien, 1927

teerde corsetterie zijn speciale sportcorsetten verkrijgbaar.

Het ondergoed ondergaat een grote vereenvoudiging. Voor alle vroegere overdadige versieringen is geen ruimte meer aanwezig. Een recht corselet of de nieuwe bustehouder gecombineerd met een recht corset geven het lichaam het vereiste platte silhouet. Poiré is er zeker niet in geslaagd het corset definitief te laten verdwijnen. Wel heeft het minder beklemmende vormen gekregen,

aangezien wespentailles niet meer gewenst zijn.

Een gezonde sportieve slankheid wordt het ideaal. Bruin worden mag voor 't eerst in de geschiedenis. Men gaat er graag voor naar de Middellandse Zee of grijpt al naar de hoogtezon. Het modetijdschrift Vogue raadt gymnastiekoefeningen en diëten aan.

Na een aanloop van ongeveer vijf jaar wint het kort geknipte haar in 1923 veel terrein. In Parijs althans zijn met Kerstmis 1923 de "à

la garçonne" geknipte kapsels in de meerderheid. De naam onthult al de herkomst van de nieuwe revolutionaire korte haarmode. In 1922 zet het pothoedmodel door; daaronder is dan ook niet veel ruimte meer voor opgestoken haar of andere volumineuze coiffures.

Evenals het opofferen van de lange lokken stuit ook het toenemende gebruik van make-up op veel weerstand. Beide verschijnselen hebben veel met elkaar te maken. Samen bepalen ze namelijk de stilering van het gezicht.

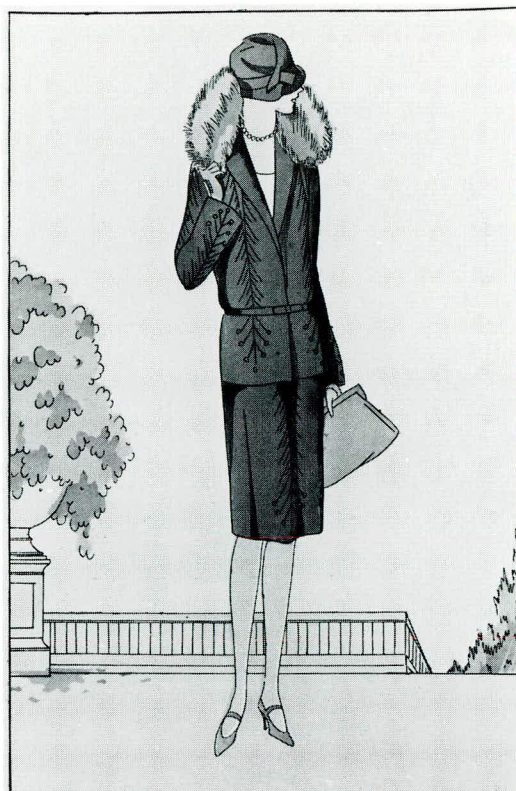
In Londen worden in 1919 al dames gesignaleerd die in het openbaar hun lippen stiften en neus poederen. Wenkbrauwen zijn op modetekeningen zeer smal. Zeer modieuze vrouwen volgen de suggesties op de tekeningen. Vooral voor avondfeesten kan men de oogleden een kleurtje geven. Bij het markeren van de ogen met mascara laat men zich inspireren door voorbeelden uit de Egyptische oudheid. Filmsterren gaan vóór bij het bepalen van de make-up stijlen.

Tijdens de eerste wereldoorlog hebben de jongere vrouwen hun zwarte kousen, die zelfs 's zomers werden gedragen, verwisseld voor witte. Kousen in de kleur van een licht gebruinde huid volgen spoedig. Rayon komt in steeds grotere hoeveelheden uit Amerika. De rayon kousen kan bijna iedereen zich veroorloven. Fabrikant Gillier adverteert in 1924 in het tijdschrift "Art-Goût-Beauté" met gouden en zilveren kousen. De Bijenkorf heeft in 1925/26 kousen in alle modekleuren voorhanden. 's Winters zijn er in dit warenhuis warme slobkousen tot boven de knie verkrijgbaar, eveneens in alle modekleuren. Er is vanzelfsprekend veel aandacht voor het been als de rokken kort zijn. In schoeisel heeft men ook keus uit allerlei kleuren. Bij de korte avondjurken

draagt men graag schoenen van zilveren/of goudbrokaat.

Poiret sticht in 1911 zijn parfumhuis Rosine en is daarmee meer dan tien jaar lang de enige couturier die een eigen parfum verkoopt. Chanel en Lanvin volgen het voorbeeld respectievelijk in 1921 en 1927.

Japon en mantel door Lucien Le-long. Prent uit Très Parisien, 1926

Middagjapon van marineblauwe crêpe de Chine, door Jenny. Prent uit Les Créations Parisiennes, oktober 1927

"Léda", mantelpak van dof rood fluweel met borduurwerk in dezelfde kleur, door Brandt. Prent uit Les Créations Parisiennes, oktober 1927

Avondjaponnen uit Butterick Fashions, mei 1929

"L'Énigme", blad uit album met carnavalskastuums, tegen 1930

Japonnen uit Weldon's Ladies' Journal, september 1927

Tweed resiskleding door Vionnet en Chanel. Afbeelding in Vogue, oktober 1928

Sinds het verschijnen van albums met modellen van Poiret in 1908 (getekend door Paul Iribe) en in 1911 (getekend door Georges Lepape) en de oprichting van het tijdschrift La Gazette du Bon Ton in 1912 bleek het modetekenen opeens een hoog niveau te kunnen bereiken. Tussen de meestal nog

met de hand ingekleurde prenten uit de jaren 1920 bevinden zich ook talloze ware kunstwerkjes. Landschappen en interieurs die van iedere overladenheid zijn ontdaan vormen de achtergronden voor de modefiguurtjes. Soms worden kostuums geheel zonder achtergrond in cubistische stijl getekend. De zeer vereerde auto duikt nog al eens op. Humor is toegestaan.

In 1892 verschijnen voor 't eerst foto's in een modetijdschrift. In 1901 wordt het tijdschrift Les Modes opgericht; het specialiseert zich in gefotografeerde illustraties. Pas in de tweede helft van de jaren 1920 tilt de fotograaf Edward Steichen het peil van de modefotografie tot op dezelfde hoogte als dat van de algemene kunstfotografie. Hij komt tot boeiende geometrische composities, die

Photo Scutoni

in niets meer herinneren aan de flatteuze, romantische stijl die eerder in de modefotografie heerste.

Door de teksten van de vooraanstaande modebladen waait, ook al weer sinds La Gazette du Bon Ton verscheen, een nieuwe frisse wind. In de tweede helft van de 19de eeuw hebben de modetijdschriften veel van hun eerdere directheid en levendigheid verloren. In de jaren 1920 zijn de teksten in de toonaangevende modetijdschriften daarentegen vaak geestig en met fantasie geschreven. Hier en daar levert een lichte spot het bewijs dat ook in het hart van de modewereld een bevrijdende zelfkennis aanwezig is.

Accessoires, jaren 1920.
Coll. Centraal Museum

Metropolen Machen Mode, Haute Couture
der Zwanziger Jahre
Tentoonstellingscatalogus van het Kunstge-
werbemuseum Berlin, 2 september – 16
oktober 1977, met tekst door Barbara
Mundt
Daarin verdere literatuurwijzingen
(Uitgever: Dietrich Reimer Verlag Berlin,
1977)

Georgina Howell, In Vogue, Six decades of
fashion, Allen Lane, London 1975 (herdruk
in 1976)

Colophon
uitgave: Centraal Museum Utrecht
tekst: Hanneke Adriaans
vormgeving: Daan Out
foto's Ton Hulskamp
druk: Drukkerij Elinkwijk, Utrecht

